

Sayı: II.

Temmuz 1934

TÜRK TARİH, ARKEOLOJYA VE ETNOGRAFYA DERGİSİ

MAARİF, İVEKÂLETİ TARAFINDAN NEŞROLUNUR

DEVLET MATBAASI, İSTANBUL, 1934

OĞUZ DESTANINDAN BİR PARÇA

* * *

Topkapı Sarayı kütüphanesinde mahfuz olan ve islâmiyetten sonraki devirlere aidiyeti anlaşılan bu vesikanın ifadesi Dede Kurkutunkine pek benzemektedir. Bu itibarla her ikisinin aynı zamanda vücuda geldiği zannedilebilir. Bu vesikada Dede Kurkutan farklı bazı cihetler vardır:

- 1 — Tertip tarzının şayanı dikkat oluşu:
 - a) Oğuzu medih,
 - b) Oğuzla dua,
 - c) Ozanı medih,
 - d) Kahramanları tavsif,
 - e) Her kahramanı ayrı ayrı tavsif.
- 2 — Kitabı Dede Kurkutta olmıyan bazı isimler:
Alp Ariz Bey, Urulmuş Han, Etıl veya Atıl Alp (Attila), Selim oğlu Karaman gibi.
- 3 — Bazı isimlerin Kitabı Dede Kurkuttan ayrı yazılması:
 - a) Bamsı Böyrek (Kitabı Dede Kurkutta). Bay Barı (Vesikada).
 - b) Kitabı Dede Kurkutta Tepegözü Öldüren Busattır. Halbuki Vesikada Urulmuş Handır.
 - c) Kitabı Dede Kurkuttaki Deli Dumrul Vesikada Tuğrul Sultan adile geçer.

Mühim bir tarih ve dil vesikası olan bu parçanın alâkadar bilginler tarafından mütalea ve tetkikini kolaylaştırmak için kopya ve transkripsiyonunun neşri faydalı görülmüştür.

1 — Gün doğusu gen yerden kopan Oğuz, gümüş göklü ban evlü bargâhlu Oğuz, arı suya ya dıkta abdestlü Oğuz, alın yerde koydukta namazlı (Oğuz).

2 — Bir tanrıyı bilüp arı din serveri Muhammedün nebi dilde yadlu Oğuz, ala halı örün, [1] döşeklü Oğuz, kabzası altunlu kerdiklü Oğuz, kızları (kıymetli).

3 — Yiğitleri mürüvvetlü, kocaları taatlü, hürmetlü Oğuz, göğüslüce kara dağları (göğüslüce körklü yaylaları arı) yaylalı Oğuz, kutuluca dağ salları kışlaklı (Oğuz).

4 — Kanlı kâfir ellerinden haraç alan Oğuz, haraç vermeyeni kıran Oğuz, ağayilde [2] bulun [3] süren Oğuz, evin barkın oda uran Oğuz.

[1] Örün Divan I. 120 beyaz.

[2] Ağayil = ağıllar. Gidişat gibi yanlış cemi olsa gerek. Bakınız Dede Korkut Sahife 11, Sattr 2.

[3] Bulun Kitabüldrak. Sahife 47 esir, malı ganaim.

5 — Akça koyun yahnılı Oğuz, aşığı uzun al çerdiği binetlu Oğuz, çadır çangalı uzun, ulu beyler yığnağı devletlü Oğuz, Bayındır Han.....

6 — Oğuz, Ulaş Salır Kazan Beyler Beylu Oğuz, Emir Süleyman uğurlu Oğuz, Dede Korkut bilikli Oğuz.....

7 — Daş Oğuz Beyler Beylu Oğuz.

8 — Yarlıcun [⁴] Allah olsun, yalavacın Muhammed olsun, doğar günün çoğacı, [⁵] tusgu günün yatusu, [⁶] körklü evin aydını, doğalıdan devletlü ulaludan saadetlü.

9 — Ulu sultan budağı gazi hanın torunu, kara bulut ürkünü, [⁷], kara dağın kaplanı kara şahin yavrusu, sarı sazın arslanı.

10 — Kaytabanın [⁸] buğrası, Dede Kurkut bilikli, Salır Kazan saadetlü, Emir Süleyman uğurlu, Bayındır Han devletlü, yağı görse yardımcı, düşman.

11 — Görse durumlu, Türküstanın direği, tülü kuşun yavrusu, ulu beyler yığnağı, akça çadır çangal (1) u, ala halı örünlü, akça koyun yahnılı.

12 — Yalın gelse donadan, acın gelse doyuran, ağın [⁹] basıp dizin çöküren, divan durguran külçünün kücün sıran [¹⁰].

13 — Küçsüze malın veren, kanlı kâfir ellerinde kan kaşandıran, [¹¹] karabaşların bunlulan, [¹²] oğlancıkların ağladan, tavukların kığılda-(ta) n [¹³].

14 — Oğlancıkların ağlatmayan, tavukların banlatmayan, [¹⁴] nakusların çaldırmayan Otman Oğlu.

15 — Altında ak boz atın göndermesin, [¹⁵] dolamlu [¹⁶] begit [¹⁷] donun sökülmesin, alın başta kunt [¹⁸] aşığın [¹⁹] yuğurlamasın.

16 — Kaya keser gök kılıcın gedilmesin üç sinirlü katı yayın yasılasın, üç yelekli kayın okun düşmanına doğru varsın.

17 — Yazılı gelen sofraların dürülmesin, kaynadılan kazanların soğulmasın, ay altında yürüyen düşmanın Allah ursun, Gün altında.

[⁴] Beraber bakınız: Yarılgayıcı Radloff III. 143.

[⁵] Çogac, cogaş Divan III. 92. 3. şule, şüa.

[⁶] Yat Divan II. 111. füsün, güzellik.

[⁷] Ürkün, ürgün Divan I. 99' 10 dehşet.

[⁸] Kaytaban: Bakınız Dede korkut 11. 3.

[⁹] ag. Divan I. 76. 11.iki but arası.

[¹⁰] Sımaf: Radloff IV. 602 kırmak.

[¹¹] Kaşandırmak: Divan II. 122. 15. tebevül ettirmek.

[¹²] 33 inci satırda da geçer.

[¹³] Kığıldatmak. Radloff II. 707.

[¹⁴] Banlatmak: Öttürmek. Anadolu.

[¹⁵] Kötermek Radloff II. 1276 Kaldırmak.

[¹⁶] Dolam Radloff III. 1719 Tomar halinde sarılmış hâl.

[¹⁷] Bek Divan III. 8. 13 sağlam, bekitmek: Tahkim Radloff IV. biket Kırgızlarda

mevkı müstahkem.

[¹⁸] Kunt Radloff II. 911 sağlam.

[¹⁹] Aşuk, yaşuk Divan I. 64. 15. miğfer.

18 — Yürüyen düşmanın gün yandırsın, sandığınla bağlamanı hak ergürsün, ava varan yiğitlerin avlu gelsin, akına varan.

19 — Kulların örünlü gelsin, agayilda ak bulun sürüp busuklu [²⁰] gelsin..... alay olsun, duttuğun işler kolay.

20 — Gelsin yardımcın Allah, Yalavacın Muhammed olsun, Dede Korkut bilikli yedi bilüsin versin, Emir Süleyman Uğurlu (yedi uğurun versin).

21 — Salır Kazan saadetlü yedi saadetin versin, Bayındır Han devletlü yedi devletin versin, Alp Arız [²¹].

22 — Versin, bıyığı kanlı Büğdüz Emen heybetli yedi heybetin versin.

23 — İçin ulansın, yanın yayılsın, sana yaman sınanlar ot gibi üzülsün, toprak gibi savrulsun, düşmanın başak.

24 — Başağını eşek yesin, eşeğin dahi kurt yesin, dursun dönsün, buçuk kile darı değirmana iletün, değirmanı bozuk bolsun.

25 — Geçmiş bolsun, etmeğini koynuna koyup yola gitsün, yolda ele-tüp..... Düşmüş bolsun.

26 —yerenin yılan bilür, burulu [²²] yonca halin borsuk bilür, yedi dere kolhısın dilkü bilür, çuvaldız kıymetin nükeri bilür ağır.

27 — Yükün hengini [²³] katır bilür, yedi yollar ayırdın deve bilür, ar ağırın ar yeynisin eren bilür, kara başa ağrı gelse beyni bilür, gen yerler

28 — Otlagın geyik bilür, datlı suyun halin kulan [²⁴] bilür, er nake-sin er cömerdin ozan bilür, karşı yatan kalbı senri [²⁵].

29 — Kara dağları aşup gelen ozan olsun, kayna akan mal [²⁶] ırmak-ları geçüp gelen Ozan olsun, kazlık [²⁷] atınıza binüp.

30 — Kaftan donunuz giyen Ozan olsun, ağır ak altın ak akçanız alan Ozan olsun.

31 — Sarp hisar duma [²⁸] donlu salkum solkum don giyen konur atın oynadan, yağı görse yardımcı, düşman görse durumlu, Türküstanın.

32 — Direği tülü kuşun yavrusu, kanlı Kâfir ellerinden adlu Hurasana ad çağırdan Akça hisarın eglik salıp [²⁹] alan, körklü yüzlü güzel.

33 — Kızların, oğlanların bulun süren, kanlı kâfir ellerine kan ka-şandıran, karabaşların bunlunan, oğlancıkların ağlaştıran, itlerin.

[²⁰] Buşug aşu Divan I. 311. 2 bir seyahatten dönüşte verilen yemek.

[²¹] Arız. Divanda Arvuz diye bir ad vardır. I. 88. 11.

[²²] Burumak: Güzel kokmak. Divan II. 6. 6.

[²³] Bakınız: Hengel: Fazla yorgunluk Anadilden Derlemeler 165.

[²⁴] Kulan: Yaban eşiği Divan I. 184. 10.

[²⁵] Senir. Divan III. 268. 9 dağın burnu. Sınır Radloff IV. 687 dağın yamacı. Tepe

[²⁶] Mal: Radloff IV. 2125 = mol = bol. Aynı manada ve şekilde Sumercede de vardır.

[²⁷] Simey vilâyetinde bir dağ adıdır. Bu havalide bilhassa at beslenir. Beraber bakınız: Tan mecmuası. 1925 N. 4.

[²⁸] Hatırlayınız Dimi Anadilden Derlemeler 102 yünden elbiselik dokuma.

[²⁹] Eglik = egrik. Egirmek: Muhasara etmek Divan. I. 156. 11.

34 — Uluşturan, tavukların kığıldaştıran, Ulaş oğlu Salur Kazan Bey, Kara taşı kırmadıkta kül eyleyen, dağı.

35 — Daşa buşusundan [³⁰] duman çöken, Kara dere ağzında..... kara yeri kertüp beşik kılan, kara buğra derisinden bağırtlak.

36 — Düzen, altı ay Hancerkit hisarında dutsak olan, Kazan Beyin kardaşı Kara Küne Bey, doksan deriden kürk olsa.

37 — Topuğun örtmeyen, dokuz deriden şepkülâh olsa tülügün örtmeyen, doksan koyun dovgalık on koyun öyünlük yetmeyen.

38 — Dokuz yaşar cüngü [³¹] silküp atan, kıynağında [³²] göğde dutan, at başın yalmayup bir gez yudan, Afrasiyap oğlu.

39 — Alp Arız Bey..... Deve getirmezdi anın yayın, koşa [³³] burçta eğlenmezdi anın okı, Yağırıkçı oğlu Yazır.

40 — Kondan, Bıyığın ensesinde üç gez döken, kahıdıkta [³⁴] karımına [³⁵] kan kaşandıran Kara gözü kanın dönen.

41 — Yir evreni yılan, ademiler evreni Ucen oğlu Emen Bey, Demirkapı derbendin depüp yıkan, doksan dokuz kal'anın.

42 — Kilidin alan, Sarı Sandal Kızına nikâh kılan, alınmadık yerlerden haraç alan, yasılmadık düşmanı yasan gök kâfir.

43 — Ellerini basan Eterşe oğlu Etil Alp. Yedi yıl Elbürze sefer kılan, kaydıp [³⁶] dönen Kayan Pusat. Kardaş kanın alan.

44 — İt Depegözü öldürüp Kalın Oğuzda ad koyan Urulmuş Han. Ban hisarından parlayup uçan, altı batman.

45 — Som demürü ayağından kıran, apıl apıl yürüyende boğa yiyen, zıvil zıvil zıvlayanda yılan yiyen on altı yıl Bayburt.

46 — Hisarında dutsaklık çeken, baldırı uzun Baldırşadın hakkın alan, yüce yerden alçak yere göz gözeden Bay Böre (Böyreğ) oğlu.

47 — Bey Barı yiğit. Kalın Oğuz ellerinden kalkıp varan, kırk yiğidin yanına salan, kanlı kâfir ellerine aşan.

48 — Kaynar akar mal ırmakların geçen, gariplik ellere gafil düşen, arslanile boğasın, buğrasın, güreşçisin öldüren, otuz.

49 — Dokuz yiğidin kanın alan, adlu Oğuzda ad koyan, sarı donlu Selcen kızını alan Kanlı Koca oğlu Kan Turalu.

50 — Selim oğlu Karamanı sevüp Tanrı yaratan ulu Sultan budağı, altın köprü yapan, azrayille savaş kılan, salkum solkum don giyen, sakar atın oynadan.

51 — Tokuş Koca oğlu Tuğrul Sultan dum ediği duma donlu dört

[³⁰] Buşu: Sıkıntı. İç puşmek = Can sıkılmak. Gazap manasına da gelir.

[³¹] Çünk büyük barkeş deve Çağatay lûgati 142.

[³²] Kıynak: Peñçe.

[³³] Koşa: Çift. Koşam avuç A. D. 246.

[³⁴] Kakımak: Hiddat etmek. Anadolu.

[³⁵] Garinden muharref olsa gerek = düşman.

[³⁶] Kaytmak Çağataycada: Avdet etmek.

bin erin serveri Kazan Beyin gariplikte yoldaşı, Kayan Selçik Oğlu Deli Dundar Bey.

52 — Kara dağın kurdu, kara kaya kaplanı, kara şahin yavrusu, kara donlu atın oynadan Alp Rüstem, Büküşlü Bekdeş kanın alan, Kalın Oğuzda ad koyan.

53 — Karabaşına oğlanlığında kıyan, Ucen Oğlu Emen Beyden öcün alan, Ekşi Koca Oğlu Okçu Kozan, sarı sazda ulalan, sarı arslan südün emen.

54 — Sazda büyümüş saz delüsü günün günden yek olsun, dünün dünden yek olsun, demün demden yek olsun, nefesin geçkin olsun, kılıcın keskin.

55 — Olsun, Hızır yoldaşın olsun, koba koba (tağlaladım), er bunaldırdım buşkunumda ben Kazan,..... ?..... er bunaldırdım.....

56 — Kaytabanın buğrasiydım, er bunaldırdım, kükredikte kar (a) kayada anrar arslanilen = kaplanilen ben Kazan sarup er bunaldırdım..... sarup.....arslan.

57 — Er bunaldırdım, karabulut ürküniydim sualıp yere barcın (?) [37] satardım. Ben Kazan. Karacığın Cilban dağından kâfir taş uçursa.

58 — Kaba uyluğun dutan ben Kazandım, Kararı [38] donlu Harın yağtı erse kanlı suya kırığuzluk eden ben Kazandım. Kalbı senri kara dağın salında kaplı taş.

59 — Kara derbende kör düşman gelse yine kaydıp ol düşmana önden depüp giden gene ben Kazandım. Katı yaylar sındırıp elde kabza koyan ben Kazandım. Kayın.

60 — Oklar atıp yelek koyan alda ben Kazan idim. Bin erin gördüğümde ben Kazan bıyık burmadım, beş bin erin gördüğümde ben Kazan.

61 — Buşanmadım, on bin erin gördüğümde oynum demedim, yirmi bir bin erin gördüğümde yerinmedim, otuz bin erin gördüğümde utanmadım, kırk bin.

62 — Erin gördüğümde kıpınmadım, elli bin erin gördüğümde el virmedim, altmış bin erin gördüğümde alpım dimedim, yetmiş bin erin gördüğümde yılmadım, seksen bin.

63 — Erin gördüğümde seçsenmedim, doksan bin erin gördüğümde dolanmadım, yüz bin erin gördüğümde ben Kazan yüz döndürmedim, kara tülü konur.

64 — Atun kolanın katı çektim, sağdan girdim soldan çıktım, soldan girdim sağdan çıktım, arı dinli körklü Muhammedi yade getürdüm.

65 — Allahın inayetinde Muhammed mucizatında ol yağırı anda bastım alpım yiğitim dedim, bu diyende öğünmen öğünmen. A Beylerim öğünürse yer öğün (sün).

[37] Barcın: diba. Divan I. 107. 15.

[38] Muzlim, siyah.

[39] Kıpınmak = göz kırpmak.

[40] Seçsenmek = Korkmak.